

Mgr. Martin Mozola

ÚSTAVA A POLITICKÝ SYSTÉM
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

POLITICKÉ SYSTÉMY VYSPELÝCH
DEMOKRATICKÝCH ŠTÁTOV

**(Pomocné učebné texty z náuky o spoločnosti pre štvrtý ročník
osemročného gymnázia)**

Úvodom

Milí študenti,

toto sú pomocné učebné texty z náuky o spoločnosti. Sú venované tematike politického usporiadania u nás, v Slovenskej republike, vo vybraných vyspelých demokratických štátoch západnej Európy a v USA. Za každou kapitolou máte slovníček termínov, ktoré sa v texte použili a otázky a úlohy, ktorými sa môžete preskúšať.

Z médií, ako sú najmä televízia a rozhlas, sa k vám každý deň dostávajú informácie o tom, čo sa v týchto krajinách odohráva. Veľa z toho, čo sa dozvedáte, sa týka práve politiky. A tak tieto pomocné učebné texty vám môžu byť užitočnou pomôckou pri orientácii v množstve správ, ktoré k vám z tejto oblasti spoločenského života prichádzajú.

Texty nie sú určené na komerčné účely!

OBSAH

Úvodom

1. Ústava a parlamentný systém Slovenskej republiky.....	1
1.1. Ústava Slovenskej republiky.....	1
1.2. Parlamentný systém Slovenskej republiky.....	3
2. Prezidentský a parlamentný vládny systém.....	11
3. Prezidentský vládny systém.....	11
3.1. Prezidentská forma vlády v USA.....	12
4. Parlamentný vládny systém.....	16
4.1. Parlamentný systém Veľkej Británie.....	18
4.2. Neoprezidentský parlamentný systém Francúzska.....	21
4.3. Kancelársky princíp parlamentarizmu v SRN.....	25

1. Ústava a parlamentný systém Slovenskej republiky

1.1. Ústava Slovenskej republiky

Základné informácie

Ústavu Slovenskej republiky prijala Národná rada Slovenskej republiky (parlament SR) **1. septembra 1992.**

Po formálnej stránke sa Ústava SR skladá:

- 1. z Preambuly (slávnostného úvodu) a**
- 2. deviatich hláv (kapitol), ktoré obsahujú 156 článkov**

1. Preambula Ústavy SR znie:

My, národ slovenský,
pamätajúc na politické a kultúrne dedičstvo svojich predkov a
na stáročné skúsenosti zo zápasov o národné bytie a vlastnú štátnosť,
v zmysle cyrilo-metodského duchovného dedičstva a historického
odkazu Veľkej Moravy
vychádzajúc z prirodzeného práva národov na sebaurčenie,
spoločne s príslušníkmi národnostných menšín a etnických skupín
žijúcich na území Slovenskej republiky,
v záujme trvalej mierovej spolupráce s ostatnými demokratickými
štátmi,
usilujúc sa o uplatňovanie demokratickej formy vlády,
záruk slobodného života, rozvoja duchovnej kultúry a hospodárskej
prosperity,
teda my, občania Slovenskej republiky,
uznášame sa
prostredníctvom svojich zástupcov
na tejto ústave

2. Deväť hláv (kapitol) Ústavy SR

Prvá hlava obsahuje základné ustanovenia. Okrem iného sa tu hovorí, že medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách **majú prednosť pred zákonmi štátu. Ďalej sú tu uvedené štátne symboly** – štátny znak, štátna vlajka, štátna pečať a štátna hymna a ustanovuje **hlavné mesto SR.**

Druhá hlava hovorí o základných právach a slobodách. Postupne za sebou sú tu uvedené základné ľudské práva a slobody, politické práva, práva národnostných menšín a etnických skupín, hospodárske, sociálne a kultúrne práva, právo na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva, ďalej právo na súdnu a inú právnu ochranu.

Tretia hlava pojednáva o hospodárstve SR. To sa zakladá na princípoch sociálne a ekologicky orientovanej trhovej ekonomiky.

V štvrtej hlave sa hovorí o územnej samospráve.

Piata až siedma hlava pojednáva o najvyšších orgánoch štátnej moci SR a súdoch SR. Najvyššie orgány SR budeme bližšie charakterizovať v nasledujúcej kapitole.

V ôsmej hlave je charakterizovaná prokuratúra SR a funkcia tzv. verejného ochrancu práv.

Deviata – posledná hlava obsahuje záverečné ustanovenia k Ústave SR.

Do slovníčka

- **ústava** – najvyšší zákon štátu, všetky ostatné zákony v štáte musia byť v súlade s ústavou
- **parlament** – najvyšší zákonodarný orgán štátu, jeho hlavnou úlohou je schvaľovať zákony, ústavné zákony a ústavu
- **politika** – umenie spravovať a riadiť štát
- **politické práva** – práva umožňujúce občanom podieľať sa na správe a riadení štátu (napr. volebné právo, sloboda prejavu, právo slobodne sa združovať a. i.)
- **etnický** – národný, národnostný
- **sociálny** – spoločenský, týkajúci sa spoločnosti
- **sociálne práva** – práva súvisiace s uspokojovaním spoločenských potrieb občanov (napr. právo na prácu, odmenu za prácu, právo na ochranu zdravia a. i.)
- **ekológia** – veda zaoberajúca sa skúmaním vzťahov medzi živými organizmami a prostredím, v ktorom žijú
- **verejný ochranca práv (tzv. ombudsman)** – nezávislý orgán, ktorý sa podieľa na ochrane základných práv a slobôd občanov, ak tak nekonajú štátne orgány

Otázky a úlohy

1. Povedz, čo je to ústava? Kto a kedy prijal Ústavu SR?
2. Z čoho sa skladá Ústava SR po formálnej stránke?
3. Stručne zhrň obsah preambuly.
4. Porozprávaj, čo obsahujú jednotlivé hlavy Ústavy SR.

1.2. Parlamentný systém Slovenskej republiky

Slovenská republika má **parlamentný ústavný systém**. To znamená, že **najvýznamnejšie postavenie medzi najvyššími orgánmi štátnej moci má parlament, čiže Národná rada SR**.

Najvyššie orgány štátnej moci u nás sú:

1. **Národná rada SR**
2. **Vláda**
3. **Prezident**
4. **Ústavný súd SR**

Teraz si niečo povieme o každom z nich.

1. **Národná rada SR**

Základné informácie

NR SR je **jednokomorový, najvyšší ústavodarný a zákonodarný orgán SR**. Má **150 poslancov, ktorí sú volení na 4 roky vo všeobecných, rovných, priamych voľbách s tajným hlasovaním**.

Všetci uchádzači na miesta poslancov musia byť zapísaní na kandidátke jednej z politických strán. Každá politická strana sa usiluje v predvolebnej kampani získať čo najviac voličov, ktorí by jej potom vo voľbách odovzdali svoje hlasy. **Cieľom každej politickej strany je teda obsadiť čo najviac kresiel v parlamente a tak získať možnosť vytvoriť vládu.**

Zasadania NR SR

NR SR zasadá stále. Ustanovujúcu schôdzu NR zvoláva prezident tak, aby sa uskutočnila do 30 dní od vyhlásenia výsledkov volieb. NR môže uznesením prerušiť svoje zasadanie. **Ďalšie schôdze NR zvoláva jej predseda. Zvoláva ich aj vtedy, keď o to požiada 1/5 poslancov.**

NR je schopná uznášať sa, ak je prítomná nadpolovičná väčšina všetkých jej poslancov. Na platné uznesenie NR SR je potrebný súhlas nadpolovičnej väčšiny prítomných poslancov. Len v prípade prijímania ústavy, zmeny ústavy, ústavného zákona, na vyslovenie súhlasu s určitými medzinárodnými zmluvami a na vypovedanie vojny inému štátu je potrebný súhlas aspoň 3/5 väčšiny všetkých poslancov.

Hlavné funkcie NR SR sú:

- uznášať sa na ústave, ústavných zákonoch, ostatných zákonoch a kontrolovať, ako sa dodržiavajú
- kontrolovať činnosť vlády SR, rokovať o vyslovení dôvery vláde alebo jej členom
- rokovať o základných problémoch vnútornej a medzinárodnej politiky
- rokovať o základných problémoch hospodárskej a sociálnej politiky
- voliť predsedu NR a podpredsedov NR
- rozhodovať o návrhu na vypísanie referenda (referendum je ľudové hlasovanie o nejakom dôležitom probléme v štáte, kedy všetci občania – voliči majú možnosť na základe svojich hlasov rozhodnúť namiesto poslancov)
- uznášať sa na vypovedaní vojny a po skončení vojny o uzavretí mieru

Práva a povinnosti poslancov NR SR

Za poslanca NR možno zvoliť občana, ktorý má volebné právo, dosiahol vek 21 rokov a má trvalý pobyt na území SR.

Funkcia poslanca je nezlučiteľná s výkonom funkcie sudcu, prokurátora, verejného ochrancu práv, príslušníka ozbrojených síl a príslušníka ozbrojeného zboru. Ak bol poslanec vymenovaný za člena vlády SR, jeho mandát poslanca počas výkonu funkcie nezaniká, iba sa neuplatňuje.

Poslanec má poslaneckú imunitu. To znamená, že ho nemožno trestne stíhať, ani ho vziať do väzby bez súhlasu NR SR. Ak NR súhlas odoprie, trestné stíhanie alebo vzatie do väzby je počas trvania jeho poslaneckého mandátu vylúčené.

Poslanec sa môže funkcie poslanca dobrovoľne vzdať.

Úlohy predsedu NR a podpredsedov NR

Prededa NR zvoláva a riadi schôdze NR SR, podpisuje ústavu, ústavné zákony a ostatné zákony. Prijíma sľub poslancov a sudcov. Jeho úlohou je tiež vyhlasovať voľby do NR SR.

Podpredsedovia NR pomáhajú predsedovi NR riadiť a organizovať činnosť NR.

Do slovníčka

- **jednokomorový** – parlament ako najvyšší zákonodarný orgán štátu býva buď jednokomorový - to znamená, že má len jednu snemovňu, alebo dvojkomorový – to znamená, že má snemovne dve a to hornú, ktorá sa zvyčajne volá senát (zasadajú v ňom senátori) a dolnú, kde zasadajú poslanci
- **mandát** – funkcia alebo poverenie volených zástupcov ľudu (napr. poslancov)
- **imunita** – z právneho hľadiska to znamená vyňatie z trestnej právomoci štátu, z moci zákona, právna nepostihnuteľnosť

Otázky a úlohy

1. Charakterizuj parlamentný ústavný systém. Vymenuj najvyššie orgány štátnej moci SR.
2. Uveď základné informácie o najvyššom zákonodarnom orgáne SR.
3. Čo je hlavným cieľom každej politickej strany?
4. Vymenuj hlavné funkcie NR SR.
5. Aké sú práva a povinnosti poslancov NR SR?
6. Popíš úlohy predsedu a podpredsedov NR SR.

2. Vláda SR

Základné informácie

Vláda SR je najvyšší orgán výkonnej moci. Skladá sa z predsedu, podpredsedov a ministrov.

Po parlamentných voľbách najsilnejšia politická strana, alebo najsilnejšia koalícia strán má právo vytvoriť novú vládu.

Táto vláda je povinná do 30 dní po svojom vymenovaní predstúpiť pred NR SR, predložiť jej svoj program a požiadať ju o vyslovenie dôvery. Za výkon svojej funkcie je zodpovedná NR a tá jej kedykoľvek môže vysloviť nedôveru. Ak NR vysloví vláde nedôveru, prezident SR vládu odvolá. Túto vládu však poverí vykonávaním jej funkcie až do vymenovania novej vlády.

Zasadania vlády SR

Vláda sa schádza na svojich zasadaniach. **Uznášať sa na rozhodnutiach je schopná, ak je prítomná nadpolovičná väčšina jej členov. Na prijatie uznesenia vlády je potrebný súhlas nadpolovičnej väčšiny všetkých členov vlády.**

Hlavné funkcie vlády sú:

- rozhodovať o programe vlády a jeho plnení
- o návrhoch zákonov
- o zásadných opatreniach v hospodárskej a sociálnej politike
- o návrhoch štátneho rozpočtu
- o zásadných otázkach vnútornej a zahraničnej politiky

Postavenie členov vlády

Predseda vlády vymenúva a odvoláva prezident SR. Za predsedu vlády môže byť vymenovaný každý občan SR, ktorý je voliteľný do NR SR.

Na návrh predsedu vlády prezident SR vymenúva a odvoláva ďalších členov vlády a poveruje ich riadením ministerstiev. Za podpredsedu vlády a ministra môže vymenovať občana, ktorý je voliteľný do NR SR.

Člen vlády nemôže vykonávať poslanecký mandát alebo vykonávať funkciu v inom orgáne verejnej moci. Nesmie podnikáť alebo vykonávať inú zárobkovú činnosť okrem správy vlastného majetku a vedeckej, pedagogickej, leterárnej alebo umeleckej činnosti.

Do slovníčka

- **koalícia** – v parlamente je to združenie politických strán

Otázky a úlohy

1. Uved' základné informácie o vláde SR.
2. Ako prebiehajú zasadania vlády SR?
3. Vymenuj hlavné funkcie vlády SR.
4. Aké je postavenie členov vlády SR?

3. Prezident SR

Základné informácie

Prezident je hlavou SR. Volia si ho občania vo všeobecných, priamych voľbách na obdobie 5 rokov. Za prezidenta môže byť zvolený každý občan SR, ktorý má právo voliť a dosiahol vek 40 rokov.

Hlavné funkcie prezidenta sú:

- zastupuje SR navonok, dojednáva a ratifikuje medzinárodné zmluvy
- prijíma a poveruje vyslancov
- podpisuje zákony
- môže vrátiť NR SR zákon s pripomienkami
- vymenúva a odvoláva členov vlády
- môže predkladať NR SR návrhy zákonov
- udel'uje vyznamenania a amnestiu
- je hlavným veliteľom ozbrojených síl
- vyhlasuje referendum
- vypovedáva vojnu na základe rozhodnutia NR SR

Postavenie prezidenta

Tá istá osoba môže byť zvolená za prezidenta najviac v dvoch po sebe nasledujúcich obdobiach.

Prezident nesmie vykonávať inú platenú funkciu, povolanie alebo podnikateľskú činnosť.

Ak nie je prezident zvolený, alebo ak sa funkcia prezidenta uvoľní a ešte nie je zvolený nový prezident, alebo ak bol zvolený nový prezident, ale ešte nezložil sľub, alebo ak prezident nemôže svoju funkciu vykonávať pre závažné dôvody, **niektoré funkcie prezidenta prechádzajú na vládu SR. Vláda zvyčajne poverí svojho predsedu vykonávaním niektorých právomocí prezidenta.**

Prezidenta možno sťahovať len za vlastizradu. O obžalobe a odvolaní prezidenta v tomto prípade rozhoduje Ústavný súd.

Do slovníčka

- **ratifikácia** – je to schválenie nejakej zmluvy s konečnou platnosťou
- **amnestia** – odpustenie trestu, udelenie milosti (často hromadné)

Otázky a úlohy

1. Uveďte základné informácie o prezidentovi SR.
2. Aké hlavné funkcie plní prezident?
3. Ktoré obmedzenia platia pre prezidenta?
4. Čo sa stáva v prípadoch, keď nie je zvolený prezident, alebo prezident nemôže pre závažné dôvody vykonávať svoju funkciu?

4. Ústavný súd SR

Základné informácie

Je to nezávislý súdny orgán, ktorý slúži na ochranu ústavnosti. Skladá sa z 13 sudcov, ktorých vymenúva prezident na 12 rokov z dvojnásobného počtu osôb navrhnutých NR SR.

Hlavné funkcie Ústavného súdu (ďalej len skratka ÚS) sú:

- rozhoduje o súlade zákonov s ústavou, ústavnými zákonmi a s niektorými medzinárodnými zmluvami
- o súlade niektorých medzinárodných zmlúv s ústavou alebo ústavným zákonom

- o súlade nariadení vlády, ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy s ústavou, ústavnými zákonmi a zákonmi
- o sťažnostiach fyzických alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných ľudských práv alebo slobôd

Postavenie sudcov ÚS SR

Za sudcu ústavného súdu môže byť vymenovaný občan SR, ktorý je voliteľný do NR, dosiahol vek 40 rokov, má vysokoškolské právnické vzdelanie a je najmenej 15 rokov činný v právnickom povolání.

Na čele ÚS je jeho predseda, ktorého zastupuje podpredseda. Predsedu a podpredsedu vymenúva zo sudcov ÚS prezident SR.

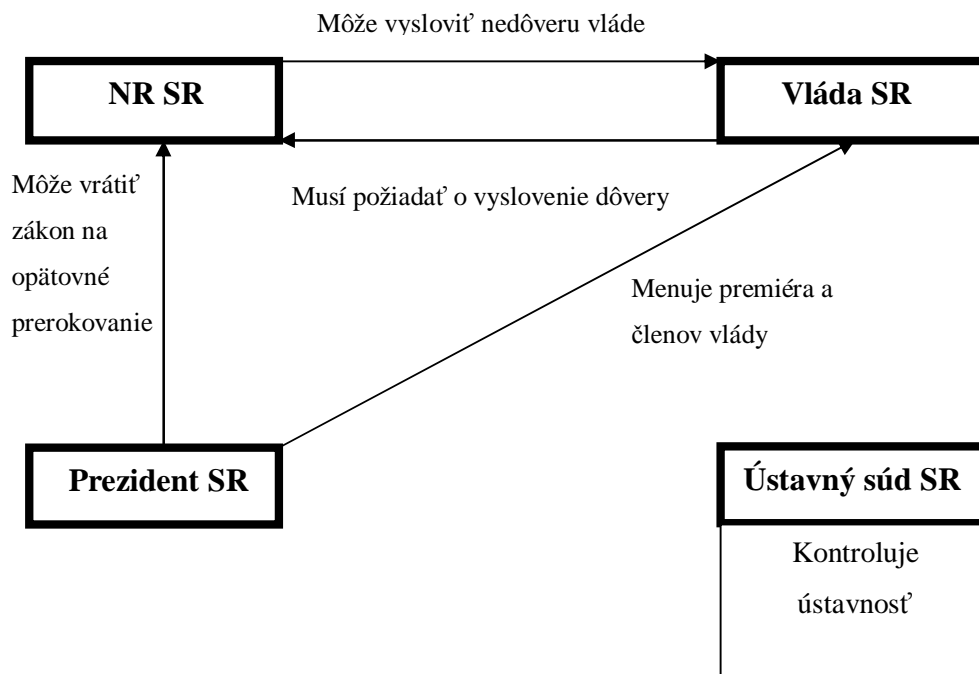
Sudcovia ÚS majú imunitu rovnako ako poslanci NR SR. Sudcovia ÚS vykonávajú funkciu ako svoje povolanie. Nesmú podnikat', vykonávať inú zárobkovú činnosť, okrem správy svojho majetku a činnosti vedeckej, pedagogickej, literárnej a umeleckej. Nesmú pracovať v inom štátnom orgáne.

Sudca ÚS sa môže svojej funkcii vzdať. Prezident môže sudcu ÚS odvolať pre úmyselný trestný čin, tiež pre čin, ktorý je nezlučiteľný s výkonom jeho funkcii.

Do slovníčka

- **ústavnosť** - presné a dôsledné dodržiavanie ústavy
- **fyzická osoba** – bežný občan
- **právnická osoba** – organizácia, firma alebo podnik

Schéma : Základné vzťahy medzi najvyššími orgánmi štátnej moci v Slovenskej republike.

Otázky a úlohy

1. Povedz základné informácie o Ústavnom súde SR.
2. Aké sú hlavné funkcie ÚS?
3. Kto sa môže stať sudcom ÚS?
4. Aké sú práva a povinnosti sudcov ÚS?
5. Podľa schémy popíš základné vzťahy medzi najvyššími orgánmi štátnej moci v SR.

▼

2. Prezidentský a parlamentný vládny systém

Existujú dva odlišné modely zastupiteľskej demokracie – prezidentský a parlamentný.

Prezidentský systém je charakteristický pre USA a štáty Južnej Ameriky. **Parlamentný systém** je zasa charakteristický pre európske štáty. Kolískou parlamentnej formy vlády je Veľká Británia.

3. Prezidentský vládny systém

Prezidentský vládny systém teda existuje v USA. Je takou formou zastupiteľskej demokracie, ktorá je založená na **deľbe štátnej moci na zákonodarnú moc (legislatíva), výkonnú moc (exekutíva) a súdnu moc (jurisdikcia)**. Tieto zložky moci sú samostatné a nezávislé, ale popri tom sa aj navzájom kontrolujú. Je to preto, aby sa moc nesústredila len v jedných rukách a aby nebola zneužitá.

Zvláštnosť prezidentského systému je v tom, **že všetky tri zdroje moci sú si rovnocenné, teda žiadny z nich nie je nadradený nad ostatnými**, ako je tomu v prípade parlamentného systému, kde má najvyššiu moc parlament.

Zákonodarnú moc v prezidentskom systéme predstavuje **parlament – najvyšší zákonodarný orgán**. Je dvojkomorový, čo znamená, že sa skladá z dvoch častí – hornej snemovne a dolnej snemovne.

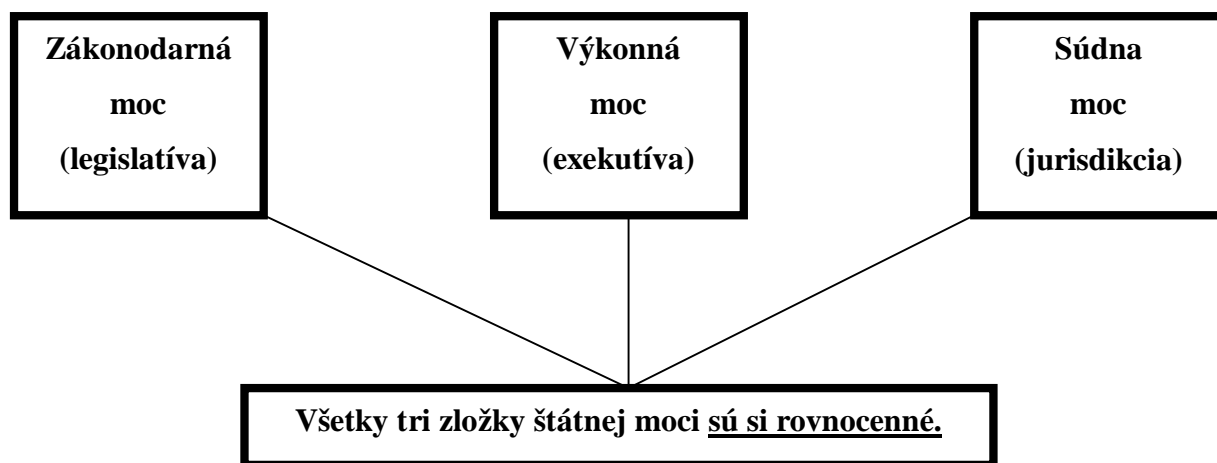
Výkonnú moc reprezentuje **prezident, ktorý je nielen hlavou štátu, ale súčasne aj najvyšším predstaviteľom výkonnej moci – vlády**.

Súdnu moc predstavuje **najvyšší súd**. Dáva záväzný výklad ústavy a kontroluje, či sú nariadenia ostatných orgánov štátnej moci v súlade s ústavou.

Do slovníčka

- **zastupiteľská demokracia** – forma demokracie, v ktorej sa občania zúčastňujú na vládnutí prostredníctvom svojich zástupcov

Schéma : Deľba štátnej moci v prezidentskom vládnom systéme.

Otázky a úlohy

1. Aké modely zastupiteľskej demokracie poznáme? V ktorých krajinách sa vyskytujú?
2. Ktoré základné znaky má prezidentský vládný systém?
3. Ktoré orgány štátnej moci zastupujú v prezidentskom systéme tri zložky štátnej moci?
4. Podľa schémy popíš deľbu štátnej moci v prezidentskom vládnom systéme.

▼

3.1. Prezidentská forma vlády v USA

Politický systém v USA je teda typickým predstaviteľom prezidentskej formy vlády.

Najvyššími orgánmi štátnej moci sú:

1. **Kongres (parlament USA)**
2. **Prezident**
3. **Najvyšší súd**

1. Kongres

Základné informácie

Kongres je najvyšší zastupiteľský a zákonodarný orgán USA. Je dvojkomorový – skladá sa z dvoch častí : Senátu a Snemovne reprezentantov.

Senát tvorí 100 senátorov – po dvoch senátoroch za každý štát. Sú volení vo všeobecných voľbách na 6 rokov. Každé dva roky sa však Senát z jednej tretiny obnovuje. Na čele Senátu je viceprezident, volený spolu s prezidentom na 4 roky.

Hlavné funkcie Kongresu sú:

- podieľa sa na príprave zákonov
- schvaľuje zákony
- kontroluje činnosť prezidenta a celej vlády
- schvaľuje štátny rozpočet
- schvaľuje správu o stave Únie
- schvaľuje medzinárodné zmluvy

2. Prezident

Základné informácie

Je hlavou štátu a stojí na čele vlády. Prezident rozhoduje o všetkých problémoch týkajúcich sa vládnej moci. Poveruje však jemu podriadených členov vlády niektorými svojimi právomocami. Zodpovednosť za rozhodnutia však nesie sám.

Je volený na 4 roky v nepriamych dvojstupňových voľbách. Tá istá osoba môže byť zvolená za prezidenta najviac dvakrát za sebou.

Právomoci prezidenta

Prezident zostavuje svoj kabinet z desiatich štátnych tajomníkov, predstaviteľov najvyšších departamentov (ministerstiev). **Kabinet má len poradnú právomoc. Jednotliví členovia kabinetu môžu samostatne rozhodovať o dôležitých otázkach len vtedy, keď ich tým prezident osobne poverí.**

Prezident vymenúva aj členov Najvyššieho súdu so súhlasom dvoch tretín Senátu na vopred neobmedzené obdobie.

V roku 1939 bol zriadený úrad prezidenta, ktorý zahŕňa Úrad Bieleho domu (osobitných asistentov a sekretárov prezidenta pre jednotlivé otázky) a 8 ďalších inštitúcií, reprezentujúcich jednotlivé oblasti spoločenského života (napr. Národná bezpečnostná rada).

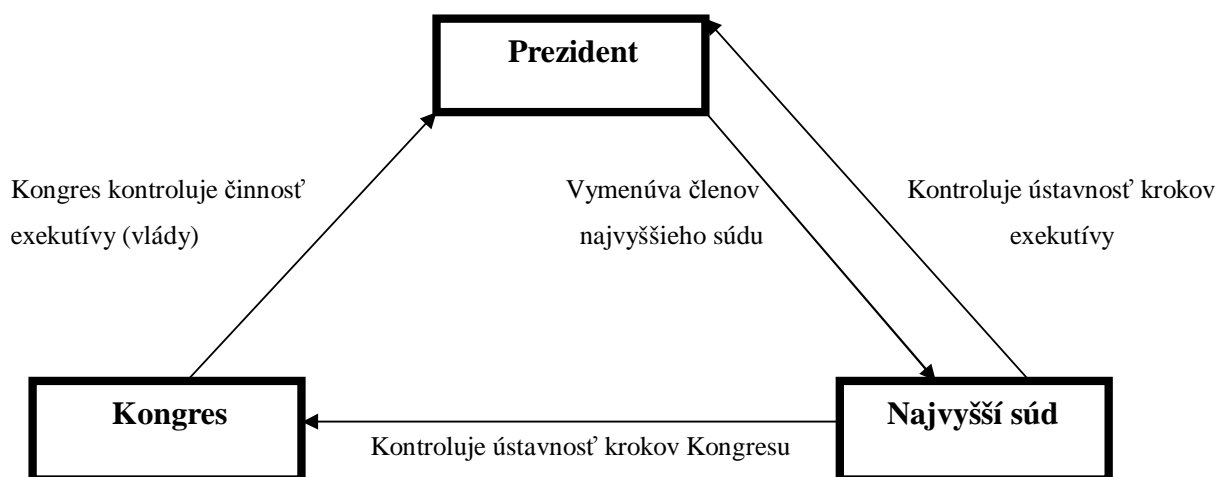
3. Najvyšší súd

Tvorí ho 9 sudcov menovaných prezidentom so súhlasom dvoch tretín Senátu. **Dáva všeobecne záväzný výklad ústavy a kontroluje, či sú nariadenia ostatných najvyšších orgánov štátnej moci v súlade s ústavou.**

Do slovníčka

- **zastupiteľský orgán (parlament)** – znamená, že členovia Kongresu (parlamentu USA) zastupujú ľud USA
- **nepriame dvojstupňové voľby** – voľby, v ktorých si občania volia prezidenta nie priamo – svojimi hlasmi, ale prostredníctvom svojich zvolených zástupcov. Odohrávajú sa v dvoch kolách.

Schéma : Základné vzťahy medzi najvyššími štátnymi orgánmi v USA.

Otázky a úlohy

1. Aký politický systém existuje v USA? Vymenuj najvyššie orgány štátnej moci USA.
2. Uveď základné informácie o Kongrese USA. Aké funkcie plní tento štátny orgán?
3. Povedz základné informácie o prezidentovi USA. Aké právomoci prináležia prezidentovi?
4. Akú funkciu plní Najvyšší súd USA?

5. Podľa schémy vysvetli základné vzťahy medzi najvyššími orgánmi štátnej moci v USA.

Politické strany v USA

V USA existuje dvojstranový systém, čo znamená, že pri moci sa striedajú dve veľké politické strany. Sú to:

1. **Republikánska strana**
2. **Demokratická strana**

Každá z týchto strán je schopná získať nadpolovičnú väčšinu hlasov, a tak vo voľbách vyhrať.

Tieto strany sú odlišné od európskych politických strán. Prejavuje sa to napríklad v tom, že nemajú zriadené individuálne členstvo, členské legitimácie, či platenie členských príspevkov. Príslušnosť k strane sa určuje len sympatiami a hlasovaním vo voľbách.

Pri hlasovaní v Kongrese politické strany od svojich poslancov nevyžadujú stranícku disciplínu (t.j. aby všetci ich poslanci hlasovali rovnako), ale každý hlasuje podľa svojho vlastného uváženia.

1. **Republikánska strana**

Je to strana, ktorá dáva veľký dôraz na tradície. O takýchto stranách preto hovoríme, že sú konzervatívne.

Je stranou veľkého kapitálu – podporujú ju väčšinou veľkí a strední podnikatelia a väčšina konzervatívnych farmárov na západe USA.

Stálu prevahu vo voľbách má v štátoch na západe a stredo západe, tiež vo vidieckych oblastiach severu krajiny.

2. **Demokratická strana**

Táto strana je rôznorodejšia ako republikánska. Jej oporou sú veľké priemyselné mestá severu s vysokým počtom prisťahovalcov. Títo tvoria centrum liberálnych kruhov

v strane. Druhým centrom tejto strany sú južné štáty USA, ktoré sú strediskami pravice a nacionalizmu.

Do slovníčka

- **konzervatívny** – hlásiaci sa k hodnotám, zásadám vytvoreným v minulosti
- **liberálny** – od latinského slova libertas – sloboda. Liberáli veria v najvyššiu hodnotu, ktorú pre nich predstavuje jednotlivec, jeho slobody a práva. Na rozdiel od konzervatívcov dávajú väčší dôraz na pokrok.
- **pravica** – politická orientácia. V súčasnosti je za pravicu považované každé konzervatívne hnutie
- **nacionalizmus** – cit a ideológia oddanosti národu a jeho záujmom

Otázky a úlohy

1. Aký systém politických strán funguje v USA?
2. Porozprávaj, čím všetkým sa odlišujú politické strany v USA od európskych politických strán?
3. Charakterizuj Republikánsku stranu.
4. Popíš Demokratickú stranu.

4. Parlamentný vládny systém

K parlamentnej forme vlády patrí hlavne britský vládny systém. Je to preto, lebo práve v Anglicku parlamentný vládny systém vznikol. S určitými obmenami sa uplatňuje takmer v celej Európe.

Parlamentný systém Veľkej Británie je založený na monarchii, kontinentálny (pevninský) parlamentný systém na republikánskej forme štátu.

Parlamentný model vychádza taktiež z princípu del'by štátnej moci na zákonodarnú, výkonnú a súdnu. Tieto tri zdroje moci však nie sú rovnocenné, ako je tomu v prípade prezidentského systému. Najvyšším zdrojom moci je parlament – najvyšší zákonodarný orgán.

Podľa výsledkov volieb do **parlamentu** sa vytvára **vláda, ktorej parlament vyslovuje dôveru**. Hlavnou úlohou vlády je zavádzať zákony prijaté parlamentom do života. **Parlament môže vysloviť nedôveru vláde a tak ju rozpustiť**.

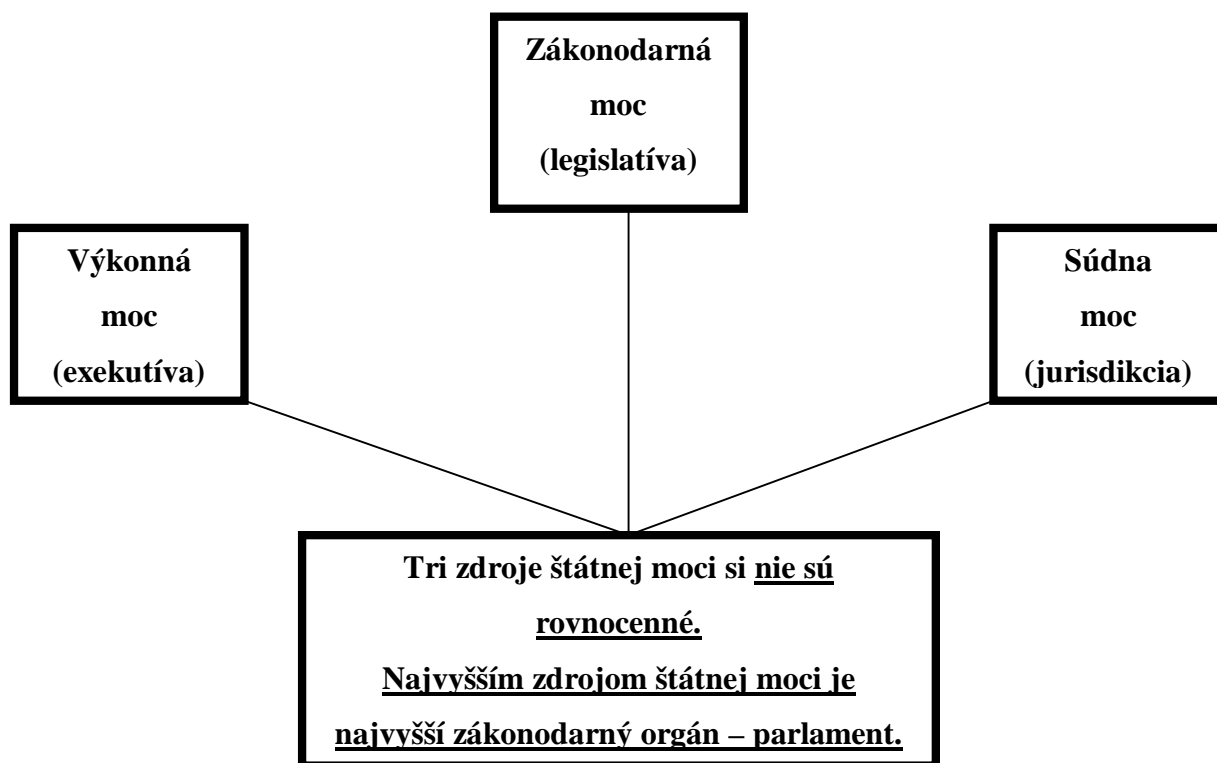
Parlament obyčajne volí **prezidenta, ktorý je hlavou štátu, t. j. reprezentuje ho navonok**. Prezident však môže byť volený aj občanmi vo všeobecných voľbách.

Súdna moc dáva záväzný výklad ústavy a kontroluje, či nariadenia ostatných orgánov štátnej moci sú v súlade s ústavou. Ak ústave protirečia, môže pozastaviť ich rozhodnutia.

Do slovníčka

- **monarchia** – štát na čele ktorého stojí monarcha – panovník. Do svojej funkcie nastupuje na základe dedičného práva. Svoju funkciu vykonáva zvyčajne doživotne.
- **kontinentálny (pevninský)** – platí pre európske štáty nachádzajúce sa na pevnine (v Európe)
- **republika** – štát na čele ktorého stojí prezident. Na rozdiel od monarchu, je volený na určité obdobie parlamentom, alebo občanmi.

Schéma: Deľba štátnej moci v parlamentnom vládnom systéme.

Otázky a úlohy

1. Ktorý štát je kolískou parlamentného vládneho systému? Kde všade sa tento systém uplatňuje?
2. Aký je rozdiel medzi republikou a monarchiou?
3. Popíš, aké znaky má parlamentný vládny systém.
4. Pokús sa na základe schémy odlíšiť parlamentný systém od prezidentského.

4.1. Parlamentný systém Veľkej Británie

Veľká Británia je teda kolískou parlamentnej formy vlády. Jej model sa zakladá na monarchii a odlišuje sa od modelu kontinentálnej Európy.

Najvyššie štátne orgány v Spojenom kráľovstve Veľkej Británie a Írska sú:

1. **Parlament**
2. **Vláda**
3. **Kráľ**

1. Parlament**Základné informácie**

Skladá sa z dvoch komôr – Hornej snemovne (tzv. snemovne lordov) a Dolnej snemovne.

V Hornej snemovni zasadajú lordi (ľudia patriaci do šľachtického stavu). Šľachtický titul sa dedí. Do šľachtického stavu však môžu byť ľudia vymenovaní aj za mimoriadne zásluhy. Tento titul udeľuje kráľovná.

V Dolnej snemovni zasadajú poslanci za jednotlivé politické strany. Sú volení občanmi vo všeobecných voľbách.

Právomoci parlamentu

Dolná snemovňa plní skutočné právomoci parlamentu. Jej hlavnou úlohou je pripravovať a schvaľovať zákony.

Horná snemovňa slúži ako tzv. poistka pri prijímaní zákonov. Plní aj funkcie Ústavného súdu. To znamená, že kontroluje ústavnosť krokov najvyšších orgánov štátnej moci.

2. Vláda

Najvýznamnejšie postavenie vo vláde má ministerský predseda (predseda vlády, inak aj premiér). Premiérom sa po voľbách automaticky stáva vodca víťaznej politickej strany. Ostatní členovia vlády sa vyberajú len z členov parlamentu. To svedčí o nadradenom postavení parlamentu voči vláde.

V parlamentných voľbách teda voliči vyberajú nielen parlament, ale súčasne s tým rozhodujú aj o premiérovi a vláde.

Premiéra a členov jeho kabinetu (vlády) menuje do funkcie kráľovná (na návrh premiéra). Za svoju činnosť sa zodpovedajú Dolnej snemovni parlamentu. Ak snemovňa vysloví premiérovi nedôveru, je povinný odstúpiť a s ním odstupuje aj celá vláda.

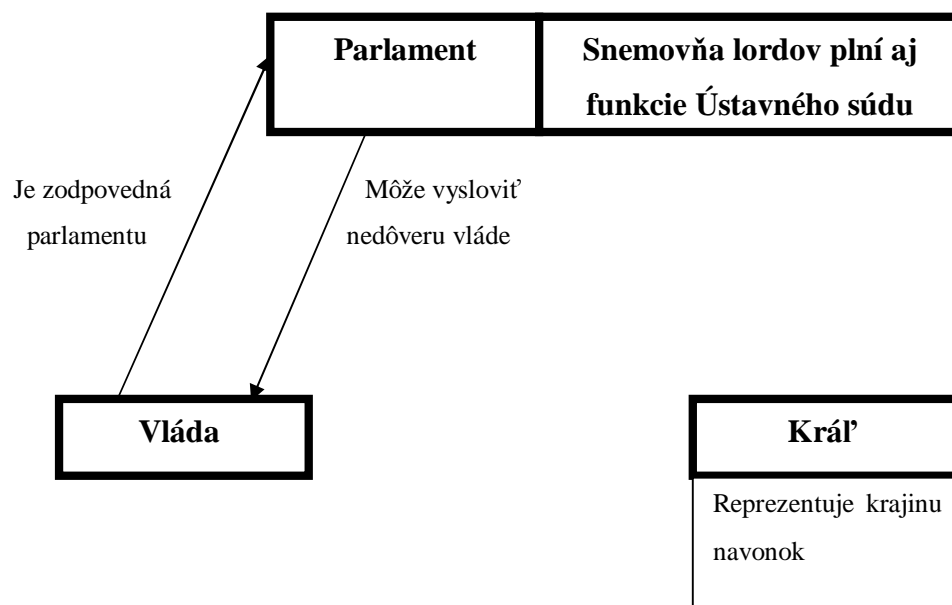
3. Kráľ

Hlavou štátu je kráľ. V súčasnosti je na čele štátu kráľovná Alžbeta II. Jej právomoci sú iba formálne. Vystupuje hlavne ako reprezentant krajiny.

Do slovníčka

- **formálne právomoci kráľovnej** – znamená, že anglická kráľovná nemá vládnu moc. Túto moc reprezentuje vláda na čele s premiérom.

Schéma : Základné vzťahy medzi najvyššími orgánmi štátnej moci vo Veľkej Británii.

Otázky a úlohy

1. Ktoré sú najvyššie štátne orgány Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Írska?
2. Uveď základné informácie o britskom parlamente.
3. Aké sú právomoci tohto parlamentu?
4. Charakterizuj vládu vo Veľkej Británii.
5. Popíš, aké sú právomoci anglickej kráľovnej.
6. Podľa schémy charakterizuj základné vzťahy medzi najvyššími orgánmi štátnej moci vo Veľkej Británii.

Politické strany vo Veľkej Británii

Vo Veľkej Británii existujú dve veľké politické strany. Sú to:

1. **Konzervatívna strana**
2. **Labour party (Strana práce)**

Každá má predpoklad získať nadpolovičnú väčšinu hlasov voličov. Tak získa nadpolovičnú väčšinu poslaneckých kresiel a vytvorí vlastný vládny kabinet na čele s premiérom.

1. Konzervatívna strana

Tvorí ju zoskupenie rôznych združení a organizácií, ktoré sa hlásia k myšlienkam konzervativizmu (t.j. dávajú dôraz na tradície).

Podporujú ju najmä podnikatelia, vyšší štátni úradníci a ľudia pracujúci v slobodných povolaniach. Najväčší vplyv má na juhu krajiny a v menších obciach.

2. Labour party (Strana práce)

Táto strana orientuje svoju politiku na podporu širokých vrstiev obyvateľstva.

Podporujú ju predovšetkým voliči z robotníckych profesií, stredných vrstiev obyvateľstva a inteligencie. Najväčší vplyv má na priemyselnom severe a severovýchode a vo veľkých mestách.

Otázky a úlohy

1. Aký systém politických strán existuje vo Veľkej Británii?
2. Popíš Konzervatívnu stranu.
3. Charakterizuj stranu labouristov.

4.2. Neoprezidentský parlamentný systém Francúzska

Francúzsky parlamentný systém nazývame neoprezidentským preto, lebo je v ňom posilnené postavenie prezidenta. Francúzsko je teda krajinou, kde sa spájajú prvky parlamentného a prezidentského systému.

Najvyššie štátne orgány Francúzska sú:

1. **Prezident**
2. **Parlament**
3. **Vláda (kabinetná rada)**
4. **Ústavná rada**

1. **Prezident**

Základné informácie

Prezident je ponímaný ako vodca národa. Je volený občanmi v priamych všeobecných voľbách na obdobie 7 rokov. Nenesie zodpovednosť pred iným štátnym orgánom a nemôže byť odvolaný. V prípade ohrozenia krajiny získava rozhodujúce právomoci.

Hlavné funkcie prezidenta

- bdie nad zachovávaním ústavy
- ručí za národnú nezávislosť a územnú celistvosť
- ručí za dodržiavanie medzinárodných zmlúv
- vymenúva premiéra a ďalších členov vlády
- môže rozpustiť Národné zhromaždenie (dolnú komoru francúzskeho parlamentu)
- môže veliť ozbrojeným silám krajiny

2. **Parlament**

Francúzsky parlament je dvojkomorový. **Tvorí ho Senát a Národné zhromaždenie. Parlament plní zákonodarné a kontrolné funkcie.**

3. **Vláda**

Vo Francúzsku sa vláda nazýva Kabinetná rada. Na jej čele stojí ministerský predseda (premiér). Ministerského predsedu vymenúva prezident z radov víťaznej politickej strany. Na jeho návrh potom prezident menuje vládu – Kabinetnú radu.

Vláda je zodpovedná parlamentu. Ak jej vysloví Národné zhromaždenie nedôveru, vláda musí podať demisiu. Vláda však môže ovplyvňovať prijímanie zákonov.

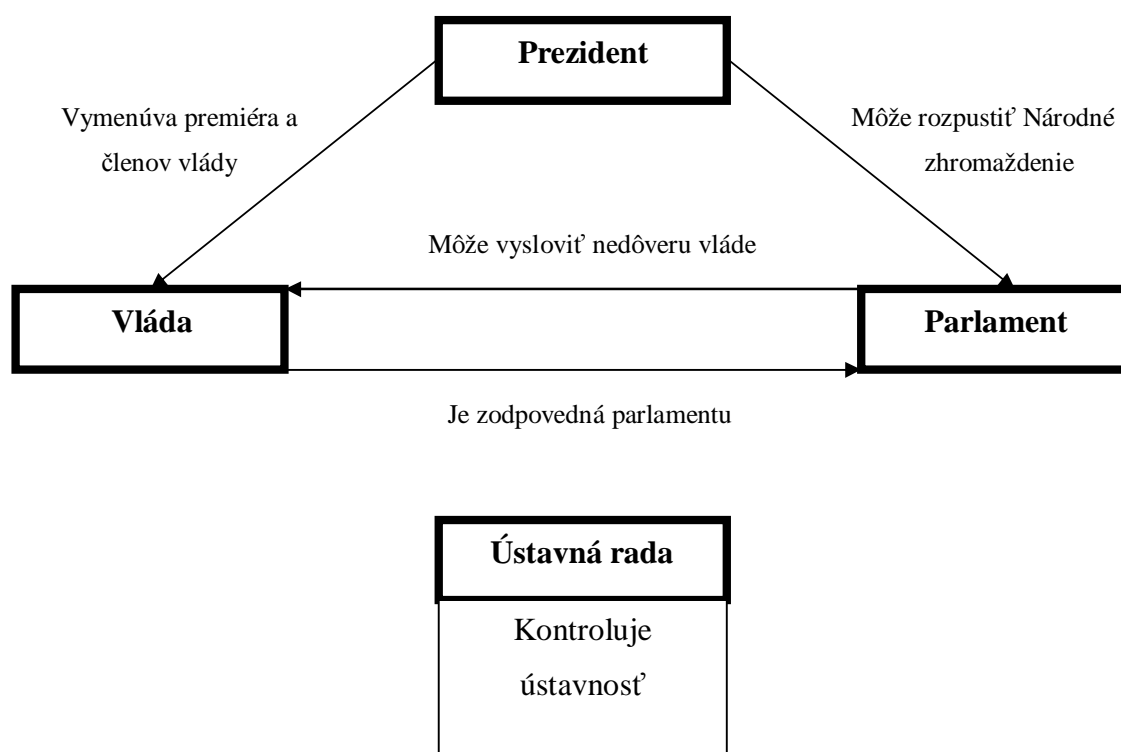
4. Ústavná rada

Tento štátny orgán má na starosti dohľad nad dodržiavaním ústavy a ústavnosti. Okrem riadne vymenovaných členov sú doživotnými členmi Ústavnej rady aj bývalí prezidenti Francúzska.

Do slovníčka

- **demisia** – odstúpenie z politickej funkcie alebo úradu

Schéma : Základné vzťahy medzi najvyššími orgánmi štátnej moci vo Francúzsku.

Otázky a úlohy

1. Prečo sa francúzsky vládny systém nazýva neoprezidentským? Prvky akých dvoch vládnych systémov nájdeme vo Francúzsku?
2. Vymenuj najvyššie štátne orgány Francúzska.
3. Uveď základné informácie o francúzskom prezidentovi. Aké sú hlavné funkcie prezidenta?

4. Popíš francúzsky parlament.
5. Charakterizuj francúzsku vládu.
6. Na čo slúži Ústavná rada?
7. Na základe schémy popíš základné vzťahy medzi najvyššími orgánmi štátnej moci vo Francúzsku.

Politické strany vo Francúzsku

Vo francúzskom politickom živote **pôsobí množstvo politických strán**. K najsilnejším stranám patria:

1. **Združenie za republiku**
2. **Socialistická strana**
3. **Zväz za francúzsku demokraciu**

1. Združenie za republiku

Stranu založil významný francúzsky politik Charles de Gaulle (de Gaulle bol hlavným predstaviteľom francúzskeho zahraničného odboja počas 2. svetovej vojny, bol viackrát zvolený za francúzskeho prezidenta).

Program tejto strany je zameraný na všetky vrstvy spoločnosti. Členská základňa sa skladá z obchodníkov, remeselníkov, podnikateľov a príslušníkov slobodných povolání. **Jej voliči pochádzajú zo všetkých vrstiev spoločnosti, prevažujú však stredné vrstvy. Je to pravica strana.**

2. Socialistická strana

Je to najplyvnejšia ľavicová strana vo Francúzsku. Členskú základňu tvoria úradníci, remeselníci, roľníci, štátni zamestnanci a robotníci. Voliči sú z rovnakých vrstiev.

3. Zväz za francúzsku demokraciu

Združuje tri politické strany. My si budeme charakterizovať jednu z nich – **Republikánsku stranu.**

Republikánska strana je stranou finančných kruhov, veľkých a stredných priemyselných a obchodných podnikateľov, vysokých úradníkov a niektorých vrstiev technickej inteligencie. **Patrí medzi pravicové strany.**

Do slovníčka

- **Ľavica** – politická orientácia. Ľavicové strany sa stotožňujú so záujmami stredných a nižších vrstiev spoločnosti.
- **inteligencia** – spoločenská vrstva duševne pracujúcich, vzdelancov

Otázky a úlohy

1. Vymenuj najsilnejšie politické strany vo Francúzsku.
2. Ktoré strany vo Francúzsku sú pravicové? Popíš ich.
3. Charakterizuj najsilnejšiu ľavicovú stranu vo Francúzsku.

4.3. Kancelársky princíp parlamentarizmu v Spolkovej republike Nemecko

Parlamentný systém v SRN sa vyznačuje tzv. kancelárskym princípom. Ten znamená rozšírenie právomocí kancelára (predsedu vlády), ktoré sa uskutočnilo pod vplyvom politického systému USA po druhej svetovej vojne.

Najvyššie štátne orgány SRN sú:

1. Spolkový snem (parlament)
2. Spolková rada
3. Spolková vláda
4. Spolkový prezident
5. Spolkový ústavný súd

1. Spolkový snem (parlament)

Je to najvyšší zákonodarný orgán, ktorý je jednokomorový. Poslanci sú volení vo všeobecných voľbách na obdobie štyroch rokov.

2. Spolková rada

Existencia Spolkovej rady je ďalšou zvláštnosťou politického systému v SRN. Vyjadruje spolkovú (federatívnu) povahu štátu, pretože SRN sa skladá z 15 spolkových krajín.

Každá krajina má svojich zástupcov v Spolkovej rade, kde zastupujú jej záujmy. Spolková rada môže v niektorých prípadoch pozastaviť prijímanie zákonov v Spolkovom sneme.

3. Spolková vláda

Základné informácie

Na čele Spolkovej vlády je Spolkový kancelár (predseda vlády). Má rozšírené právomoci. Je volený na návrh prezidenta Spolkovým snemom z radov víťaznej politickej strany.

Právomoci kancelára a vlády

Kancelár sám menuje vládu. Táto už nemusí predstúpiť pred parlament a žiadať o vyslovenie dôvery. Kancelár sám zodpovedá za jej činnosť.

Za určitých podmienok môže kancelár navrhnúť rozpustenie Spolkového snemu. Naopak Spolkový snem môže požiadať prezidenta, aby kancelára uvoľnil.

4. Spolkový prezident

Základné informácie

Je hlavou štátu. Volí ho spolkové zhromaždenie na obdobie 5 rokov. Spolkové zhromaždenie je zvláštny orgán vytvorený špeciálne na voľbu prezidenta. Je zložený z členov Spolkového snemu a zástupcov, ktorí boli zvolení v krajinských snemoch.

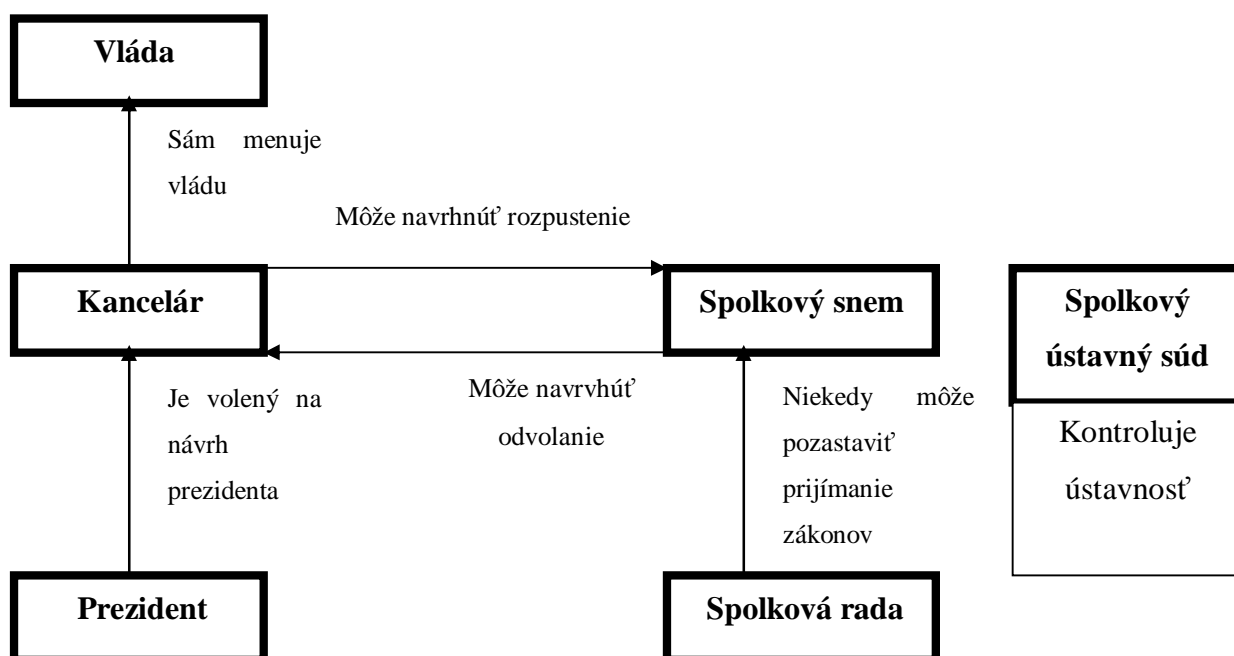
Hlavné funkcie prezidenta

- reprezentuje krajinu navonok, napr. zastupuje štát v medzinárodných stykoch, uzatvára v jej mene zmluvy s inými štátmi
- navrhuje kandidáta na Spolkového kancelára a po jeho zvolení v Spolkovom sneme ho menuje do funkcie
- menuje a odvoláva spolkových ministrov

5. Spolkový ústavný súd

Kontroluje, či sú právne nariadenia v súlade s ústavou. Rozhoduje tiež o sťažnostiach týkajúcich sa dodržiavania ústavy.

Schéma : Základné vzťahy medzi najvyššími orgánmi štátnej moci v SRN.

Otázky a úlohy

1. Vysvetli, čo je podstatou tzv. kancelárskeho princípu v SRN.
2. Vymenuj najvyššie štátne orgány v SRN.
3. Popíš najvyšší zákonodarný orgán Nemecka. Ktorý z mocenských orgánov vyjadruje spolkový charakter SRN? Charakterizuj ho.
4. Aké je postavenie spolkového kancelára a spolkovej vlády?
5. Uveď, čo vieš o spolkovom prezidentovi.
6. Na základe schémy popíš základné vzťahy medzi najvyššími orgánmi štátnej moci v SRN.

Politické strany v SRN

V SRN podobne ako vo Francúzsku existuje viacero politických strán. Najsilnejšie z nich sú:

1. **koalícia (združenie strán) Kresťansko-demokratická únia a Kresťansko-sociálna únia (CDU – CSU)**
2. **Sociálno-demokratická strana Nemecka (SPD)**
3. **Slobodná demokratická strana (FDP)**

1. CDU – CSU

Koaličná strana CDU – CSU je najsilnejšou stranou v SRN. Je to konzervatívna strana založená na kresťanských hodnotách.

Okruh členov i voličov tejto strany je veľmi široký a zasahuje do všetkých vrstiev spoločnosti. Strana je spätá s podnikateľmi a vysokými štátnymi úradníkmi, ale orientuje sa na ňu aj väčšina roľníkov, stredných mestských vrstiev i časť robotníkov.

Priaznivcov má hlavne v južných oblastiach krajiny najmä na vidieku a v Porýní.

2. SPD

Hlavným súperom a druhou najsilnejšou stranou je SPD. Voličov má najmä medzi robotníkmi, ale aj medzi strednými vrstvami obyvateľstva, štátnymi zamestnancami a inteligenciou. Podporu má aj medzi časťou veľkého kapitálu, najmä finančného.

Oporu má najmä vo veľkých mestách.

3. FDP

Táto strana je oproti predchádzajúcim dvom stranám malou stranou. V nemeckej politike však zohrávala i zohráva dôležitú úlohu, pretože uz tradične vstupuje do koalície s jednou z vládnych strán – CDU – CSU alebo SPD.

Orientuje sa na voličov zo všetkých spoločenských vrstiev.

Do slovníčka

- **únia** – zväz, združenie, spolok
- **sociál-demokratizmus** - hnutie, ktoré sa usiluje o zmeny v štáte v prospech stredných a nižších vrstiev obyvateľstva

Otázky a úlohy

1. Vymenuj najväčšie politické strany v SRN.
2. Charakterizuj najsilnejšiu politickú stranu v SRN.
3. Ktorá strana je hlavným súperom CDU – CSU? Popíš túto stranu.
4. Prečo FDP zohráva v nemeckej politike dôležitú úlohu?

